

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента кандидата юридичних наук

Ткаченко Ірини Михайлівни

на дисертацію Обиход Олени Вячеславівни на тему

«Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби»,

подану до захисту у спеціалізовану вчену раду

Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах збройної агресії росії проти України прийнято низку змін і доповнень до КК України, спрямованих на удосконалення кримінального законодавства, приведення його у відповідність до існуючих викликів і загроз, та першочергово спрямованих на правове забезпечення охорони правовідносин у сфері національної безпеки та оборони України від кримінально-протиправних посягань. Такі зміни частково торкнулися і ст. 407 КК України «Самовільне залишення військової частини або місця служби», яка має фундаментальне значення для військового правопорядку. Попри це проблеми правильного застосування даної норми на практиці та тлумачення понять зазначених у ній залишаються досі невирішеними.

В період повномасштабного вторгнення одним з найбільш поширених і найбільш небезпечних військових кримінальних правопорушень є діяння, передбачене ст. 407 КК «Самовільне залишення військової частини або місця служби». Статистичні дані показують значну перевагу питомої ваги їх частки серед загальної кількості виявлених військових кримінальних правопорушень, визначених розділом XIX Особливої частини КК України.

Враховуючи сьогоденні реалії та характер діяльності Збройних Сил України, якими гарантується державний лад, територіальна безпека і цілісність всієї держави, очевидним стає ризик впливу збільшення такої кількості кримінальних правопорушень на втрату можливості зберегти державний лад, територіальну безпеку і цілісність всієї держави. Очевидним стає висновок, що військові кримінальні правопорушення загалом і самовільне залишення військової частини або місця служби, в тому числі, підбивають обороноздатність, ефективність сил та засобів Збройних Сил України.

Зазначені обставини підтверджують актуальність теми дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення дисертації опубліковано у 18 наукових публікаціях, серед яких дві статті – у наукових фахових виданнях України, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, дві статті – в зарубіжних наукових періодичних виданнях, одна стаття – у міжнародній колективній монографії, тринадцяти тезах доповідей, які оприлюднено на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях.

Дисертацію оформлено згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написано державною мовою з дотриманням наукового стилю. Результати дисертаційного дослідження є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз анотації, тексту дисертації та змісту публікацій Обиход О. В. дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість та достовірність результатів, отриманих у результаті науково-теоретичного пошуку. Усі наукові положення, висновки та рекомендації достатньою мірою обґрунтовані, підкріплені теоретичними положеннями, нормативно-правовою базою, статистичними даними. Вони відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується правильністю обраних для дослідження методів.

Дисертаційна робота Обиход О. В. містить нові науково обґрунтовані результати, що базуються на використанні належних емпіричних джерел: результати анкетування 120 працівників Державного бюро розслідувань з метою з'ясування їх думки щодо кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби; статистичні дані щодо кількості зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 407 КК України за 2018–2024 роки.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Результатам дисертаційного дослідження Обиход Олени Вячеславівни характерний належний ступінь наукової новизни, що є одним із перших в Україні комплексних монографічних наукових досліджень, у якому здійснено розгорнутий аналіз кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби після початку повномасштабної російсько-української війни, завдяки чому вироблено нові знання та розроблено пропозиції щодо покращення застосування вказаної норми КК в правозастосовній практиці. У дослідженні сформульовано й обґрунтовано низку нових положень і висновків, зокрема, вперше: 1) запропоновано під порядком перебування на військовій службі як видовим об'єктом розуміти ту частину суспільних відносин щодо порядку несення або проходження військової служби, посягання на які передбачає відповідальність за недотримання або порушення зобов'язальних приписів законодавства щодо дотримання вимог військової дисципліни як складової частини військового правопорядку; 2) обґрунтовано можливість визнання іноземців та осіб без громадянства суб'єктами самовільного залишення військової частини або місця служби у разі добровільного (за контрактом) проходження ними військової служби у Збройних Силах України; 3) аргументовано необхідність визнання кваліфікуючими ознаками самовільного залишення військової частини або місця служби вчинення його групою осіб або з вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями; 4) зважаючи на відсутність у диспозиції ст. 407 КК вказівки на корисливий мотив, доведено доцільність виключення штрафу як майнового виду покарання з кола покарань, зазначених у санкції частини 2 статті 407 КК.

В опублікованих статтях та тезах у вітчизняних та закордонних наукових виданнях повністю відображені результати дисертаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції мають прикладний

характер, використовуються та можуть бути використані у: 1) практичній діяльності – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби; 2) освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми».

Оцінка змісту дисертації. Дисертація Обиход Олени Вячеславівни викладена державною мовою, побудована за класичною схемою і оформлена згідно існуючих вимог.

Структурно дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (216 найменувань на 24 сторінках) і 5 додатків на 20 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 249 сторінки, із них обсяг основного тексту – 180 сторінок.

В анотації українською та англійською мовами надає основні відомості щодо здійсненого комплексного дослідження, сформульованих положень і пропозицій та представляє основні отримані уперше результати. Також анотація містить ключові слова та бібліографію наукових праць дисертантки за темою дисертаційної роботи.

У Вступі висвітлені актуальність теми дисертації, зазначений її зв'язок з науковою темою кафедри, сформульовані мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження, вказані використані методи дослідження з коротким поясненням мети їх застосування, визначені наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, вказані особистий внесок дисертантки та відомості щодо апробації результатів дисертації.

У розділі “Теоретичні, методологічні та правові засади дослідження кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби” авторка, проаналізувала теоретичні, методологічні та правові засади кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, завдяки чому вдалося висвітлити систему методів наукового пізнання та встановити методологічну основу дослідження об’єкта та предмета дисертації; вивчила історію становлення та зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби..

У розділі «Об’єктивні та суб’єктивні ознаки самовільного залишення військової частини або місця служби» авторка проаналізувала всі елементи складу кримінального правопорушення, що передбачені ст. 407 КК України. Визначено родовий, видовий, основний та додатковий безпосередні об’єкти. Об’єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК, висвітлено як діяння у формі дії (залишення військової частини або місця служби) чи бездіяльності (нез’явлення вчасно без поважних причин на службу); спосіб (самовільне вчинення діяння); місце (військова частина або місце служби) та час вчинення кримінального правопорушення (понад три доби, але не більше місяця; понад десять діб, але не більше місяця; понад один місяць). Обґрунтовано різний вік кримінальної відповідальності за вчинення даного правопорушення: 16 років (у випадку досягнення курсантами вищих військових навчальних закладів, вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки віку 17 років у рік зарахування до навчального закладу; 17 років (для кваліфікації за ч. 2-5 ст. 407 КК); 18 років (для кваліфікації за ч. 1 ст. 407 КК). Аргументовано можливість вчинення правопорушення, передбаченого ст. 407 КК, лише з прямим умислом.

У третьому розділі «Особливості кваліфікації, відмежування від суміжних діянь та покарання за самовільне залишення військової частини або місця служби» дисертантка здійснила відмежування між особливим періодом та

воєнним станом, а також відмежування самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) від дезертирства (ст. 408 КК), ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК), залишення гинучого військового корабля (ст. 428 КК) та самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю (ст. 429 КК). Аргументовано необхідність виключення штрафу з кола покарань, зазначених у санкції ч. 2 ст. 407 КК з огляду на відсутність у вказаному діянні корисливого мотиву та наявність негативного економічного впливу на суб'єкта кримінального правопорушення через покарання у виді службового обмеження.

Висновки дисертації, як і вимагається, починаються з узагальнення та містять формулювання положень і пропозицій, що відповідають вимогам наукової новизни, мають теоретичне та практичне значення, а також пропозиції змін і доповнень до відповідних положень КК щодо відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК).

Список викладених джерел, використаних в дисертації, складається з 216 найменувань. До наведеного списку, згідно існуючих вимог, включені і публікації за матеріалами дисертації самої дисертантки.

У Додатках відображені статистичні дані щодо поширеності вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 Кримінального кодексу України, анкетування для працівників Державного бюро розслідувань (120 осіб) з метою з'ясування їх думки щодо кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, акти впроваджень, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

В цілому, дисертація є повністю завершеною кваліфікаційною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження О.В. Обиход рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, діяльності правоохоронних органів під час здійснення досудового розслідування, в науково-

дослідницьких розробках наукових установ, при написанні статей та монографій, плануванні майбутніх досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Обиход Олени Вячеславівни на тему: «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби», не позбавлено певних недоліків та положень, що потребують додаткової аргументації або носять певною мірою суперечливий характер.

1. У підрозділі 1.2. «Історичний аспект регламентації кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби» дисертантка розглядає різні проекти КК, проте аналіз відповідних норм проектів не закінчується висновками про те чи вдалі були конструкції норм, що розглядалися чи мали певні недоліки.

2. Під час дослідження особливостей покарання за самовільне залишення військової частини або місця служби дисертантці варто було б проаналізувати обвинувальні вироки та оформити таке дослідження як додаток до дисертації, це б дало підстави апелювати даними щодо призначення судами покарань за дане кримінальне правопорушення. Такий аналіз конкретних випадків застосування покарання допоміг би підкріпити теоретичні висновки практичними даними.

3. При аналізі покарання чинної редакції ст. 407 КК авторка згадує проект нового КК і вказує, що «запропонована санкція, як і сам склад кримінального правопорушення суттєво відрізняється від змісту і сутності існуючої ст. 407 КК». Проте варто було б дослідити ці відмінності.

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації і не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачкою.

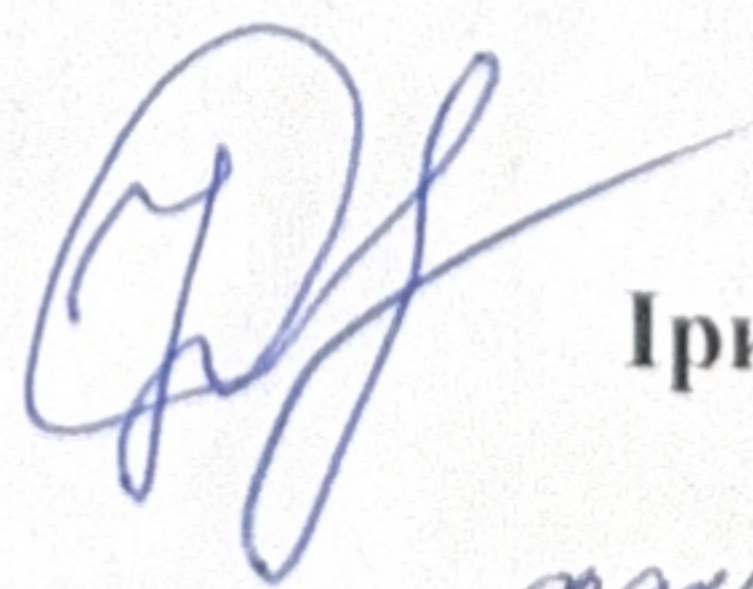
Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами вивчення тексту дисертаційного дослідження, наукових публікацій здобувача, а також звіту, щодо перевірки тексту дисертаційної роботи на плагіат, відповідно до п. 3.10 Положення про академічну доброчесність у Національній академії внутрішніх справ затвердженого Рішенням Вченої ради НАВС від 25.10.2022,

протокол № 14 (уведено в дію Наказом НАВС від 04.11.2022 № 1017) фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших науковців мають посилання на відповідні джерела. Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок. Дисертація Обиход Олени Вячеславівни на тему «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є самостійною завершеною науковою працею. Дане дослідження є вагомим внеском у науку кримінального права, демонструє добре володіння дисертанткою методологією наукової діяльності, містить необхідну новизну наукових результатів та обґрунтованість висновків, а також відповідає вимогам визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями). Обиход Олена Вячеславівна – за результатами прилюдного захисту дисертації заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Ірина ТКАЧЕНКО

